

İkilemeler – İkilemelerin Yazılışı ve Oluşum Şekilleri

Anlamı pekiştirmek, güçlendirmek, anlatımı daha çekici hale getirmek için aynı sözcüğün, eş, yakın, karşıt anlamlı veya sesleri birbirini çağrıştıran sözcüklerin yan yana kullanılmasıyla oluşturulan sözcük grubuna "ikileme" denir.

İkilemeyi meydana getiren sözcükler ayrı yazılır. Bu sözcüklerin arasına hiçbir noktalama işareti konmaz:

- ✓Başbaşa verip bu işin içinden nasıl çıkacaklarını konuştular. (Yanlış)
- ✓Baş başa verip bu işin içinden nasıl çıkacaklarını konuştular. (Doğru)
- ✓Kardeşinin eğri-büğü yürümesine sinirlenmişti. (Yanlış)
- ✓Kardeşinin eğri büğü yürümesine sinirlenmişti. (Doğru)

Aynı sözcüğün tekrar edilmesiyle oluşturulur:

Örnekler: Ağır ağır, yavaş yavaş, adım adım, ince ince, uslu uslu, açık açık, uzun uzun, iri iri, koş a koş a, ılık ılık, usul usul, akın akın, gide gide, tuhaf tuhaf, sıkı sıkı, yüze yüze, otura otura, deste deste, gürül gürül, ağlaya ağlaya, bir bir, deste deste, vb.

Örnek cümleler:

- ✓Hızlı hızlı yapacağını bilsem de ondan bir şey istemem.
- ✓Balkonda serin serin oturmanın keyfi başkadır.

Eş anlamlı sözcüklerle oluşturulur:

Örnekler: Güçlü kuvvetli, ses seda, şan şöhret, akıllı uslu, köşe bucak, kılık kıyafet, yorgun argın, laf söz, mutlu mesut, sağlık sıhhat, evirmek çevirmek, gizli saklı, ilgi alaka, kesin kati, kural kaide, zarar ziyan, zengin varlıklı, hısım akraba, ite kaka vb.

Yakın anlamlı sözcüklerle oluşturulur:

Örnekler: Eş dost, doğru dürüst, ağır sızı, gelenek görenek, yer yurt, üst baş, kırılmak darılmak, bıkmak usanmak, uğraşmak didinmek, sağ salım, sorgu sual, akıl fikir, ak pak, az buçuk, mal mülk, yalan yanlış vb.

Zıt/Karşıt anlamlı sözcüklerle oluşturulur:

Örnekler: İyi kötü, aşağı yukarı, ileri geri, az çok, irili ufaklı, er geç, bata çıka, düşe kalka, aşağı yukarı, gide gele, alt üst, altı üstü, acı tatlı, büyük küçük, dost düşman, enine boyuna vb.

Biri anlamlı diğeri anlamsız sözcüklerle oluşturulur: Bu ikilemelerde, anlamsız sözcüğün anlamlı kelimeden önce kullanıldığı da görülür, sonra kullanıldığı da.

Örnekler: Eğri büğü, çoluk çocuk, cümbür cemaat, eski püskü, ezik büzük, yırtık pırtık, falan filan, sıkı fıkı, tek tük, ufak tefek, yamalak vb.

İkisi de anlamsız sözcüklerle oluşturulur:

Örnekler: Abuk subuk, ıvır zıvır, abur cubur, eciş bücüş, apar topar, mırın kırın, çıtı pıtı, paldır küldür vb.

DUYGU ANLAMI TAŞIYAN CÜMLELER

- 1- Şaşırma Cümleleri 2- Beğeni Cümleleri 3- Sitem Cümleleri 4- Yakınma Cümleleri
5- Pişmanlık Cümleleri 6- Özlem Cümleleri 7- Kaygı Cümleleri 8- Küçümseme Cümleleri
9- Azımsama Cümleleri 10- Öneri (Tavsiye) Cümleleri 11- Eleştiri Cümleleri
12- Ön Yargı (Peşin Hüküm) Cümleleri

1- Şaşırma Cümleleri

Beklenilmeyen bir durumla karşılaşıldığında dile getirilen hayret duygusunu ifade eden cümlelere **şaşırma** cümleleri denir.

- ❖O kadar fakirken birden bire nasıl zengin oldun!
- ❖Sınav sonucunu çok yüksek beklerken düşük gelmesin mi!
- ❖Kitaplığındaki binlerce kitabı okumuş ha!
- ❖Böyle ansızın gideceğini hiç düşünmemiştim.
- ❖Bu takımı yeneceğimiz aklımın ucundan bile geçmemişti.
- ❖Hayret! Sen bu evin yolunu bilir miydin?
- ❖Dokuz kişi bir arabaya nasıl sığmış anlayamadım!

2- Beğeni Cümleleri

Herhangi bir durum ya da olaydan duyulan memnuniyetin dile getirildiği cümlelere **beğenme cümleleri** denir.

- ❖Yazar, olayları sıradanlığa düşmeden güzel bir üslupla yansıtmış.
- ❖Araba dediğin böyle rahat ve geniş olmalı.
- ❖Yazar, dile olan hakimiyetini yeni eserinde de ortaya koymuş.
- ❖Bu balerinimiz, senelerce yılmadan çalıştı.
- ❖Yazma konusunda hiçbir zaman kolayla kaçmadı.
- ❖Burada her mevsimin ayrı bir tadı vardır.
- ❖Çayın tadını hiçbir içeceğe değişmem.
- ❖Bir gömlek bir insana bu kadar yakışır.

3- Sitem Cümleleri

Birine karşı duyulan kırılganlığı belirtmek için kullanılan cümlelere **sitem cümleleri** denir.

- ❖Seni kaç kez ikaz ettim; ama beni bir kere dinlemedin.
- ❖İşleri zamanında yapsaydın ne olurdu sanki!
- ❖Buraya geldi de hasta babasını ziyaret etmedi.
- ❖Hadi gelmedin, bari bir telefon etseydin.
- ❖Yemekten biraz da bana niye ayırmadın.
- ❖Hani bana karşı dürüst olacaktın.
- ❖Bir yudum mutluluğu bize çok gördünüz.

4- Yakınma (Şikayet) Cümleleri

İçinde bulunulan durumdan şikayetçi olunduğunu belirten cümlelere **yakınma cümleleri** denir.

- ❖Bir haftadır hasta yatıyorum kimse bana nasılsın, diye sormadı.
- ❖Çevreyi koruma konusunda büyükler küçüklere iyi örnek olmak yerine kötü örnek oluyor.
- ❖Kurallara uyan yok herkes bildiğini okuyor.
- ❖Boş boş geziyor hiçbir işe elini sürmüyor.
- ❖Her defasında en zor işi bana veriyor.
- ❖Başlığı ile içeriği birbirine uymayan yazılar bizi çok zorluyor.
- ❖Nice ünlü yapıtı okumamış aydınlar var.

5- Pişmanlık Cümleleri

Kişinin önceden yaptığı bir iş veya karardan dolayı sonradan üzüntü duyduğunu bildiren cümlelere **pişmanlık cümleleri** denir.

- ❖Keşke anıma fotoğraf makinemi de alsaydım!
- ❖Bilseydim böyle olacağını ona izin vermezdim.
- ❖Bu işe başlamasaydım iyi olacaktı.
- ❖Söylediklerine niye hemen inandım ki!
- ❖Zamanında çalışsaydık böyle olmazdı.
- ❖Böyle olacağını bilseydim arkandan gelir miydim?
- ❖Onu bu konuda suçlamamalıydık.

6- Özlem Cümleleri

Geçmişte yaşanan günlerin tekrar yaşanma isteğini ya da bir yeri veya kişiyi görme isteğini dile getiren cümlelere **özlem cümleleri** denir.

- ❖Nerde çocukluğumun dertsiz, tasasız günleri.
- ❖Eskinin o mis gibi kokan salatalıkları olsa da yesek.
- ❖Nerede kaldı o eski ramazan geceleri?
- ❖Köyü düşündükçe içim yanıyor.
- ❖Yıllardır görmediğim köyüm burnumda tütüyor.
- ❖Fırsat olsa da oraları tekrar görebilsek.
- ❖Eskiden bayramlar bir başka kutlanırdı.

7- Kaygı (Endişe) Cümleleri

Bir olay ya da durumun kötü bir şekilde sonuçlanacağı düşüncesini ifade eden **cümlelere kaygı (endişe) cümleleri** denir.

- ❖Ya işler umduğum gibi gitmezse!
- ❖Ona çok güvenmekte hata mı ettik acaba?
- ❖Yola çıkalı üç saat oldu hala gelmedi.
- ❖Tahlil sonuçlarının kötü çıkmasından korkuyorum.
- ❖Yolun ortasında benzinimiz biterse ne yapacağız.
- ❖Siparişleri yetiştiremezsek yandık.
- ❖Eyvah yine kar yağacak.
- ❖Ya sınav sonucum düşük gelirse.

8- Küçümseme Cümleleri

Karşıdakine değer vermeme, onu küçük görme, önemsememe hafife alma anlamı taşıyan cümlelere **küçümseme cümlesi** denir.

- ❖ Adam olacak da biz bakacak.
- ❖ İki kitap okudun diye adam mı oldun.
- ❖ Sanki kendisi her şeyi biliyor.
- ❖ Bu da yemek mi ben daha iyisini yaparım.
- ❖ Sen kim, sanatçı olmak kim!
- ❖ Siz ne anlarsınız şiirden!
- ❖ Bu maçı kazanıp da şampiyon olacakmış.

9- Azımsama Cümleleri

Bir şeyin miktarca az bulunduğunu, yetersiz görüldüğünü ifade eden cümlelere **azımsama cümleleri** denir.

- ❖ Koca okulda bu kadar mı öğrenci var.
- ❖ Bu sorulardan bu not mu alınır.
- ❖ Günlerdir çalışıyorsun, ne kadar az iş yapmışsın.
- ❖ Bu kadar parayla değil aile geçindirmek kendimi bile geçindiremem.
- ❖ Teklif ettiğiniz ücret çok az, kabul edemem.
- ❖ Bir tanecik mi ayakkabın var.
- ❖ Sana ne kadar da az harçlık veriyorlar.

10- Öneri (Tavsiye) Cümleleri

Herhangi bir konuda ortaya çıkan olumsuz durumları gidermek için öne sürülen teklifleri ifade eden cümlelere **öneri cümleleri** denir.

- ❖ Daha güzel yazılar yazmak için büyük şairleri kendine örnek almalısın.
- ❖ Övgüye değer işler yapmayı ilke edinin.
- ❖ Sabır bir erdemdir sakın ondan vazgeçmeyin.
- ❖ Kendinize belli bir amaç çizin.
- ❖ Güler yüzlü olmayan dükkan açmasın.

11- Eleştiri Cümleleri

Bir olay, durum varlık ya da kişi hakkında olumlu ya da olumsuz görüş bildiren cümlelere **eleştiri cümleleri** denir.

- ❖ Filmdeki bazı uzun diyaloglar filmin güzelliğine gölge düşürmüştü. **(Olumsuz Eleştiri)**
- ❖ İşini bu şekilde titiz yapması başarılı olmasını sağlıyor. **(Olumlu Eleştiri)**
- ❖ Bu gidişle bir yere varamazsın. **(Olumsuz Eleştiri)**
- ❖ Yazar, eserinde yabancı sözcüklere yer vererek eserin anlaşılmasını engellemiş. **(Olumsuz Eleştiri)**
- ❖ O, giyimiyle, konuşmasıyla, cömertliğiyle dört dörtlük bir insandır. **(Olumlu Eleştiri)**
- ❖ Burnu havada biri olduğu için herkesi küçümserdi. **(Olumsuz Eleştiri)**
- ❖ Ödevlerini yine baştan savma yapmışsın. **(Olumsuz Eleştiri)**

12- Ön Yargı (Peşin Hüküm) Cümleleri

Herhangi bir durumun ya da olayın nasıl sonuçlanacağı konusunda daha sonuçlanmadan bir hüküm veren cümlelere **Ön Yargı Cümleleri** denir.

- ❖ Bu kitap, piyasaya çıktığında çok ses getirecek.
- ❖ Bu sınavı kazanacağını hiç sanmıyorum.
- ❖ Yeni şiirinde başarılı olacağını sanıyorum.
- ❖ Bu takım bu yıl şampiyon olamaz.
- ❖ Onun çevresindeki olaylara geniş açıdan bakması mümkün değildir.
- ❖ Ali'yi bilirim, o toplumun değer yargılarının dikkate almaz.

SEBEP – SONUÇ CÜMLELERİ

❖❖ Sebep sonuç anlamı içeren cümlelerde bir eylem ve bu eylemin neden yapıldığı anlatılır. Bir cümlede anlatılan eylemlerden birinin sebep, diğerinin sonuç oluşturacak şekilde kurulan cümlelerdir. Bu türe ait cümlelerin oluşumu sıkça “için, -den, -diğinden, ile” gibi edatlarla belirtilir.

- *Malzeme yetersizliğinden inşaat yarım kaldı.
- *Gelen telefon ile morali bozulduğundan yemek yapmayı unuttu
- *Lastik patladığından araba ile gelemedim
- *Maç izlediğim için ödevimi yapamadım
- *Yetenekli olduğu için ne istiyorsa çizabiliyor.
- *Yaşlı olduğundan dolayı merdivenleri çıkmakta zorlanıyor.